

O „nové harmonii“

Jitka Koželuhová

Jestliže přemýšlím, které impulzy anthroposofie Rudolfa Steinera se staly důležitými pro mou hudební tvorbu a jak se ve mně utvářely, pak bych jako první chtěla uvést určitou svoji zkušenost jako hudební skladatelky. S anthroposofickými myšlenkami jsem se poprvé seznámila během studií na Hudební akademii múzických umění v Praze. Tehdy jsem často trpěla pokusy pedagogů „opravovat“ můj hudební svět, například svými návrhy „zajímavějších“ souzvuků, které jsem však vnímala jako znečištění. Nejpozději tehdy, když jsem ve Steinerově *Theosofii* četla o světě praobrazů, začalo pro mě být mé úsilí vědomější a bylo tím postaveno na jistější půdě. Můj profesor Petr Eben nejednou projevil určitý obdiv a uznání zhruba v tom smyslu, že nová generace skladatelů má jistotu ve svém cítění a nenechá se korumpovat například momentálními trendy. Zřejmě jsem s tímto cítěním nebyla úplně sama. Podobně to vnímali ostatní studenti, kteří ovšem pěstovali určité spojení s duchovním světem. Programem těch, kdo byli orientováni jinak, byl spíš postmoderní rozklad všech dosavadních hodnot.

Jiná stopa se pro mě otevřela díky výroku Rudolfa Steinera o **jednotlivém tónu**. Představa, že my lidé jednou budeme tak daleko, že v jednom tónu prožijeme celou melodii, pro mne byla zpočátku obtížně přijatelná až do chvíle, kdy jsem - díky jednomu významnému uměleckému setkání - byla pověřena, abych zkomponovala klavírní skladbu o vztahu dvou určitých jednotlivých tónů. To mi ukázalo úplně novou půdu, když byly tóny náhle zcela zbaveny svých „funkcí“ (jako je tomu v rámci jasné tonality) a byly již jen *samy sebou*. Člověk se může setkat s tóny jako *bytostmi*, kdy každá tato bytost sama o sobě zjevuje svůj zcela vlastní svět. Můžeme to nazývat například kvalitou tónu nebo jeho charakterem, jistě toho ale v tónu jako takovém spočívá mnohem více. Pro mne to byla možnost přiblížit se uvedenému Steinerovu výroku.

Důležitou cestou se pro mě dále stalo ustavičné noření se do **kvalitativního pocítování hudebních intervalů**. Setkání s waldorfskou pedagogikou a hudbou pro kultus Obce křesťanů mě přivedlo k vědomému vnímání spolupůsobení textu a jeho zhudebnění. Pro mne to byl konkrétně jeden hudební seminář Stephana Ronnera, dále kurz Lorenze Stolzenbacha, věnovaný práci na intervalech v písních Obce, a později setkání s díly Christopa Petera, zejména s jeho knihou *Die Sprache der Musik in Mozarts Zauberflöte* (Reč hudby v Mozartově Kouzelné flétně). Pod tímto úhlem pohledu jsem se věnovala studiu českých lidových písní a učinila zde mnoho zajímavých objevů — dodnes vedu kurzy na toto téma a pozoruji, že lidé začínají znovu s radostí více zpívat.

Vrcholem v tomto směru byla bezpochyby práce na přednáškovém cyklu Rudolfa Steinera *Vědomí zasvěcence* (GA 243, česky: Fabula 2009), kterému jsme se spolu s několika dalšími zájemci věnovali řadu let. Na konci tohoto přednáškového cyklu je s ohromující obsáhlostí lidskými pojmy vyjádřen význam hudební tvorby. Vnořením se do těchto velkých souvislostí se nám stalo pozvolna zřejmým, že hudební intervaly spočívají jako tvořivé síly v základu všech vrstev bytí — a kromě účinků například na naše duševní síly reprezentují také *stavy vědomí*. Hudební ztvárnění cesty vedoucí

přes zde uvedené intervaly může dospět k prožívání hlubokých tajemství naší existence, spjatých s impulzem, který byl lidem dán Kristem. To vše samozřejmě působí na vlastní tvorbu člověka a tato tvorba se stává nástrojem...

Na závěr se chci zmínit o studiu **zákonitostí umělecké formy**. Od chvíle, kdy jsem začala komponovat, cítím silnou potřebu jasného vyjádření formy, stejně jako potřebu harmonie. Umění pro mě získává opodstatnění svým povzbuzujícím a léčivým působením. Přitom mi bylo vždy jasné, že pravé umění musí být spojeno s bezpodmínečnou pravdivostí. Čím pro nás může být „umělecká pravda“ dnes — po uplynulém století plném katastrof a propastí? Permanentní prožívání průrvy mezi avantgardisty a „normálními“ lidmi, kteří nejsou ochotni poslouchat nic dalšího než hudbu Bacha, Beethovena, Dvořáka a jiných skladatelů, ve mně neustále oživovalo tuto otázku. Studium dějin hudby ovšem ukazuje široké spektrum toho, co lidé v jednotlivých epochách pociťovali jako „harmonické“.

Já sama jsem podporu svého ideálu nakonec našla v sousoší *Reprezentanta lidství*, vytvořeném Rudolfem Steinerem. Ztvárnění tohoto sousoší, jako vzor pro utváření mého života, pro mě zrovna tak vyjadřuje léčivé utváření hudebního díla. **Svobodný střed**, který tvoří a formuje v poli napětí mezi fantazií bez hranic, jež ve spojení se ztrátou vnímání času a tím i vnímání vývoje formy (tedy svým způsobem rozplynutí Já), a například směrem techno hudby, kde se prezentují v zásadě již jen „beats“, tedy holý časový impuls bez kvalitativního vývoje (tedy zotročení do čistě pozemských poměrů). Jinou dualitu by představovalo například na jedné straně rozplývání se v harmonicky tradičním pociťování akordů, majícím terciový charakter (bez ohledu na konfrontaci lidské duše se zlem, což se vyjadřuje, velmi zjednodušeně řečeno, například různými disonantními souzvuky), a na druhé straně v konečném důsledku absolutní zesystematizování a zkonstatování hudebního materiálu, jak to vidíme dovedeno do krajnosti například v seriální hudbě, navazující na hudbu atonální.

Mohli bychom uvést ještě další polarity, na základě toho, co dnes nabízí přešel hudebních žánrů. S individualizací a demokratizací společnosti nastala možnost, aby se různorodé nitro toho kterého umělce individuálně projevilo navenek. Mně osobně se ideál hudebního díla jeví tak, že v něm člověk předně nenajde ani tón „navíc“ (tj. tón, který nenese substanci uměleckého poselství) a že všechny prvky, motivy, disonance atd. v této svobodně utvářené hudební formě jako organickém celku jsou smysluplně začleněny, takže například nezbytné disonance různého druhu, jako služebníci vývoje, jsou tvarováním umělecké formy (která je řečí našeho *Ja*) proměňovány, právě tak jako je tomu s jednotlivými motivy v našem životě. Toto je pro mě ona „*nová harmonie*“.